

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift,
ej liberal men fastmer frisinnad,

Nr. 16 Januari 1994.

Andra Årgången.

Redaktör, stilistisk bearbetare och ansvarig utgivare: Christian Lanciai
Brev och bidrag mottages tacksamt, t.o.m. anonyma och pseudonyma.

Alla insändare behandlas respektfullt som medarbetare.

Lösnummerpris : 20 kr.

Årsprenumeration : 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland : 150 mk)

Lösnummerpris för tidigare nummer: 30 kr.

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen eller mer
på budgetbasis utan annonser i anspråkslös form.

Postgironummer : 621 39 94 - 4

Innehåll i detta nummer :

Fritänkarens brister och fel (synpunkter och kriser)	2
René Drouault in memoriam (musik)	3
Insändare och brev (Item Johannes B. Westerberg)	4
Katolska insändare (om John Bedes attentatshot, norsk oro, m.m.)	5
Rapporter från utlandet (om Zjirinovskij m.fl.)	7
Brev från doktor Sandy (rapport från Turkiet)	9
Poethörnan (dikter av <i>Claes Lindgren</i> och <i>Carina Gustavsson</i>)	10
Oscar Levertin	11
Musikhistoriens största rötägg	12
Utlåtanden om Michael Waldenby	14
Ny trend i amerikansk film (" <i>Oskuldens tid</i> " av Martin Scorsese)	14
Några viktiga julfilmer	15
En konstnotis	16
En balettnotis	16
Notis i väntan på John Bede	17
Strulresan del 4: <i>Italien</i> (med mera om René Drouault)	17
Katolsk notis om Mikael Rosén	19
Nya indiska turer, del 3	19
- <i>Darjeeling</i>	21
Rapport från Tibet (7)	22
- <i>Inledning till slutsummering av Lhasasamtalen</i>	22
- <i>Barkhor och Jokhang</i>	24

På beställning kan såväl tidigare nummer som enbart tidigare artiklar och följetongavsnitt erhållas. Utom inom Sverige distribueras tidskriften även till minst sexton andra länder.

I nästa nummer bl.a.:

John Masters (författaren)
Tjajkovskijs älskarinna
Turer kring Jerusalem
m.m.

Fritänkarens brister och fel

Dessa utgör ett antal. Det största är väl bristen på tillgång till teknisk ordbehandlarutrustning, så att vi ej kan ge Fritänkaren den typografiskt tekniska standard som vore önskvärd utan i stället, i vissa fatala nummer, lyckats åstadkomma någonting på gränsen till oläsbarhet.

Tyvärr ser vi tills vidare ingen ljusning över denna förmörkade horisont, och dess dåliga väder lär i värsta fall bli lika kontinuerligt som på Vestlandet i Norge samt i Irland. Ingen skulle frivilligt ge Fritänkaren en ordbehandlare i julklapp ens om en sådan skrevs på en önskelista till jultomten, och den kasserade som vi redan fått (i stället för en skuld på 2000 kronor) kan användas för längre romaner men inte just för Fritänkare, som kräver strängare reglering.

Om någon skulle känna sig hågad att tillfälligt låna oss en ordbehandlare enkom för framställning av Fritänkare ungefär en gång i månaden skulle vi dock gärna ta saken under prövning.

Bland våra högt värderade prenumeranter har stundom uppträtt även mer diffusa sådana. Den anonyma prenumeranten från Aveny-postkontoret den 18 augusti 1993 har ännu inte gett sig till känna, varför vi fortfarande nödgas efterlysa honom/henne. Vi trodde vi fått klarhet i den personens identitet, vilket visade sig vara ett misstag efter tre månader, varför efterspaningarna nu måste börjas om från början igen.

En prenumerant meddelade att hon gärna skulle prenumerera fastän hon bara erlade halv prenumerationsavgift. En annan prenumerant betalade hela prenumerationen men förklarade att hon tyvärr inte kunde fortsätta ta emot Fritänkaren. Hur tolkar man detta?

Vi föreslår kompromisser. Tyvärr måste vi småningom börja avreglera fler och fler gratisprenumeranter, med början i Sverige, vilket åtminstone torde glädja de prenumeranter som ansett det orättvist att vad de betalar används till att täcka kostnaderna för gratisprenumeranterna. Till de som inte hinner läsa Fritänkaren från pärm till pärm och som därför undanbett sig den trots betald prenumerationsrekommenderar vi att bara läsa vad de tycker om. I fortsättningen kommer varje nummers viktigaste artikel/artiklar att markeras i innehållsförteckningen.

Somliga har beklagat att vi upphört med de mycket uppskattade nekrologerna. Detta är Fritänkarens känsligaste fråga. Två skrivande kolleger sade frivilligt farväl till sina liv under 1993. Den förste var Henning Enedal, en fortfarande ung man, som gick bort under ytterst upprörande omständigheter. Arbetet på en utgivning av hans samlade verk fortskrider långsamt, och Fritänkaren förblir engagerad i denna sak. Musikkollegan Folke Strandners bortgång blev något av en begravning för mycket, och därefter upphörde nekrologerna. Efter det har den svåraste demissionen inträffat.

Signaturen "A.H, rättspsykiater m.m," visade ett välvilligt intresse för Fritänkaren under sommaren och engagerade sig så pass att han ville bli medarbetare. Vi tackade nej på grund av Fritänkarens problem med alltför mycket material. Hans ekonomiska bidrag blev dock avgörande för att Fritänkarens första år inte gick med förlust.

Medan vi var i Indien lämnade han oss på eget bevåg och anförtrodde oss hela sin litterära kvarlåtenskap, vilken var betydande efter minst 15 års refuseringar från förlagen. Just för att han ville medarbeta i Fritänkaren går denna förlust oss mycket djupt till sinnes och känner vi ett desto större ansvar för att förvaltningen av hans litterära kvarlåtenskap sköts korrekt.

Emellertid återupptar vi nekrologerna från och med detta nummer i och med vår gamle vän René Drouaults bortgång, vår 90-åriga kollega i det soliga Provence.

René Drouault in memoriam

Det var under min andra stora Europaturné hösten 1990, då jag första gången kom till Budapest, Prag och Sicilien, som jag första gången träffade René. Det var på tåget från Venedig till Budapest, och det var mitt i natten i Treviso som René kom in i min kupé för att tillbringa natten som jag utan liggvagn. Vi hade sällskap till Wien, och där följdes vi åt till Budapesttåget. Han var inbjuden av en god vän i Budapest och hade genast tackat ja och satt sig på tåget. Han verkade omkring 65-70 år.

Vid gränsen inspekterades våra pass. Han hade bara tagit en EG-legitimation med sig, vilket inte räckte till då ännu för Ungern. Enligt formella bestämmelser fick han stiga av tåget och skickades tillbaka. Efter hans avgång hittade jag papper som han glömt kvar i kupén som ramlat på golvet: brev, adresser och hans egen adress. Dessa papper kunde jag därför vid min egen hemkomst till Göteborg skicka tillbaka till honom. Han svarade med ett mycket hjärtligt brev och bad mig komma och hälsa på honom i Provence. Detta blev en av anledningarna till min Europaturné i januari-februari 1991.

Några av den resans lyckligaste dagar tillbringades hos honom i Provence. Till min häpnad erfor jag att han var 87 år gammal, och han gav mig sitt livs historia. Han hade börjat som pianist och bland annat uppträtt som solist i Rachmaninovs andra pianokonsert (1923) men sedan gift sig, och hustrun avböjde allt pianoklinkande hemma. Musikkarriären kom av sig, och i stället fick han en akademisk befattning i Algeriet vid ett institut som varade i 40 år tills Algeriet blev självständigt. Deras enda son omkom 9-årig i en trafikolycka, och hans hustru blev därefter sjuk och tillfrisknade aldrig utan dog även hon. Efter 40 bortkastade år i Algeriet kom han tillbaka till Frankrike som pensionär och ensam. Han blev aldrig pianist igen men levde däremot upp socialt och idkade ett gränslöst umgängesliv, och hans "*Château Folie*" i Provence var öppet för hela världen. Hans gäster under mina tre första dagar hos honom var från Portugal, Champagne, Bourgogne och Sverige. Han hedrade mig med att framföra Sibelius "*Valse Triste*" felfritt på sin flygel, vilken jag även trakterade mycket och tacksamt.

När jag nästa gång hade möjlighet att besöka honom hade mycket hänt. 88-årig hade han rest ensam till Pushkar i Indien på en pilgrimsresa och därefter gått igenom en mycket svår prostataoperation. Han hade tappat mycket hår och låg mest och sov men var definitivt på bättringsvägen.

Sista gången nu i höst hade han tacklat av ännu mera och var inställd på att lämna in. Han bad mig att inte mer försöka komma tillbaka. Den 13 december fick jag budet om hans bortgång 90 år gammal.

Mitt andra besök hos honom hösten 1992 dokumenterade jag bland annat sålunda:

"Jag vet inget hem som är så särpräglat vackert som Renés. Det är genomgripande moriskt till karaktären med bara vackra nordafrikanska minnen, tavlor, skåp, möbler och gardiner. Till och med taklamporna är moriska i olika färger spridande olika ljus. Allt är genomsyrat av den finaste tänkbara smak. Televisionen, till exempel, finns osynlig inne i ett arabiskt glasskåp, vilket bara öppnas när det skall ses på TV, och sedan stängs igen. Sängkammaren är genomgripande i kinesisk stil, och även andra stilar från Japan, Bali, Indien och Egypten förekommer.

Man kan helt förlora sig i bara betraktandet av Renés gamla ansikte. Det är det mest måleriska ansikte jag vet. Hans hårväxt har lidit av operationerna, tidigare hade han en lejonman av vitt bakåtkammat hår, men örnnäsan är oförändrad och likaså den bestämda hakan med den framskjutande, trotsiga underläppen. Ansiktet är som hämtat direkt från någon monarki under barockens tidevarv. De första dagarna hade han ingen aptit, (han var nyss hemkommen från operationsbordet,) men andra dagen

visade han att han fortfarande kunde njuta av Chopin. Tredje dagen började hans aptit komma tillbaka.

När jag lämnade honom slumrade han tidlöst efter avslutad måltid med världens vackraste profil. Han lever säkert till nästa årtusende." (Tyvärr infriades inte denna optimistiska förhoppning.)

Vi diskuterade då främst Algeriet och den skrämmande fundamentalismens terrorverksamhet, och han summerade sina 40 bortkastade år i Algeriet och dess erfarenheter sålunda: "Vi hade ingenting i Algeriet att göra, vi skulle aldrig ha kommit dit, men när vi väl var där borde vi aldrig ha lämnat det." Det rimmar väl med många ansvarsmedvetna desillusionerade kolonialister som slagna tvingats återvända till Europa med ett liv i ruiner men dock med en desto mer utvecklad heder.

Vad hade det blivit av honom om han aldrig gift sig med en omusikalisk fru utan i stället fortsatt som pianist? Han liknade Arthur Rubinstein och hade ungefär samma personlighet. Han var ett lejon av sprudlande vitalitet, livsaptit och spiritualitet som borde ha fått ett bättre alternativ än 40 år i Algeriet. Men han klagade aldrig och var helt utan bitterhet. Han försökte ta skadan igen som pensionär i Provence, och kanske att han lyckades, fastän han slutade nästan helt ensam med bara tre unga vänner som kände hans hemlighet. Men dessa tre kände ändå den lycka som det var att ha fått känna till den, och jag hoppas den går vidare genom de andra två, som den kommer att göra genom mig.

Insändare och brev

(Det första är från Indien, av vår medarbetare Johannes B. Westerberg.)

"Käre Christian, I stort sett kan man summera vår Kashmirresa med att det enda positiva med den var brevet från dig, som väntade när vi kom tillbaka. Som den enda lösningen på Kashmirfrågan finner jag att hela Kashmir bör återförenas och få bli självständigt, för så länge det delvis tillhör Indien och delvis Pakistan kommer Kashmirkriget mellan dem att fortsätta vare sig det blossar upp ordentligt, som nu under hösten i Srinagar, eller det tjuftar osynligt under jorden. Någon fred mellan Indien och Pakistan om Kashmir blir det aldrig.

Lika hopplöst fixerade i en hopplös enkelriktning verkar alla världens galna militanta muslimer vara, och de verkar inte ens kunna göras medvetna om att det enda de lyckas åstadkomma är större skada för islam. Det gäller främst Algeriet men även Egypten, Iran, Afghanistan och Palestina. Jag tröstar mig med det kinesiska ordspråket, att om du sitter tillräckligt länge vid floden och väntar, så får du en dag se din fiendes lik komma drivande förbi.

Ditt mycket uppskattade Adventsnummer har vi tagit del av med stort intresse, men liksom flera av tidigare insändare vågar jag tvivla på Mr John Bedes autenticitet. Vad är hans riktiga namn? Beträffande hans identitet tror jag även andra läsare utom jag mycket skulle uppskatta mera kött på benen, i synnerhet då han tycks ha haft attentatstankar mot vår vän Mikael Rosén och då hans "Gotisk historia" åtminstone enligt min mening håller på att utveckla sig i en farligt fascistisk-nationalistisk riktning. Jag hoppas för din tidskrifts skull att den riktningen ändrar sig.

Därmed är vi framme vid väsentligheterna. Din katolske väns intressanta fråga transcenderar min kompetens, då den även kräver ett buddhistiskt svar, eftersom ett enbart kristet svar vore otillräckligt. Emellertid är frågan befogad. Om Jesus verkligen förekom i Indien borde han ha lärt sig en hel del av buddhismen, som inte alls var lika sparsamt förekommande i Indien då som den är nu, och då borde han

rimligtvis ha sagt något om Buddha i evangelierna. Nu är ju ingenting i evangelierna skrivet av Jesus själv, utan allt är bildade och obildade apostlars krampaktiga bemödanden i ofta tillrättalagd och tendentiös riktning minst 30 år efter korsfästelsen. Om Jesus sade något om Buddha torde apostlarna, som inte kan ha vetat något om vem karlen var, troligen ha glömt det ganska snabbt.

Å andra sidan finns det ett ord av Jesus som direkt erinrar om buddhismen och som för alla buddhistiskt informerade människor verkar direkt hämtat från buddhismen, nämligen den gyllene regeln, att "allt vad I viljen att människorna skolen göra Eder, så gören I ock dem." Detta är den intressanta centraltanken i både kristendomen och buddhismen, och man kommer inte ifrån att buddhismen var först. Regeln är dessutom direkt ansluten till läran om Karma och är det enda spåret av någon kunskap om Karma i kristendomen förutom "den som tar till svärd skall förgås med svärd". Detta är rent karmatiskt tänkande.

Men bara mina kristna-ekumeniska synpunkter räcker inte till för att täcka denna fråga. Däremot har Kim haft mycket att säga i saken, och även om han är rätt från när det gäller buddhistiska ståndpunkter kan hans argument vara av intresse, men vi ber dina läsare ihågkomma, att det är en buddhist som talar:

"Er Jesus hade allt skäl att hålla inne med sina buddhistiska kunskaper då hans beräknande avsikter ju var att instifta en helt ny religion. Allt vad han lärt sig i Indien av hinduistisk mysticism och buddhistisk visdom visste han att skulle bli svårt för judarna med en helt annan mentalitet att fatta varför han inte blandade sådant i sin egen lära. Emellertid skiner buddhismen klart igenom i hans lära i och med regeln "allt vad I viljen...". Apostlarna kunde undertrycka allt i hans lära som verkade främmande och utländskt, men den regeln kunde de inte glömma. Och just den regeln gör kristendomen och buddhismen mer till brödrareligioner än några andra religioner. Också är det bara dessa båda religioner som infört celibatet och som håller det heligt.

Sedan finns det också stora skillnader, tyvärr, mellan buddhism och kristendom. Jesus sade många dumma saker som Buddha aldrig skulle ha sagt, som till exempel "jag har inte kommit för att sända frid på jorden utan svärd, för att söndra en mänska från hennes far och dottern från hennes mor" och så vidare. Jesus gjorde många fiender, men Buddha gjorde inte en enda. Buddha hade aldrig kunnat förbanna ett fikonträd utan kunde bara välsigna. Våldet framför allt skiljer kristendomen från buddhismen. Kristendomen har spridits över jorden med svärdets tvång och våld medan buddhismen alltid varit strängt pacifistisk. Det var mycket som Jesus inte lärde sig av buddhismen, fastän han studerade i Indien, och som kristendomen fortfarande har kvar att lära av buddhismen."

Med dessa ord av Kim avslutar jag detta brev. Vi stannar nu i Simla och vilar våra trötta ben och slitna knän, som utsatts för svåra strapatser uppe i bergen. Kim kanske far hem så småningom, men jag stannar kvar i väntan på vår och bättre väder för att sedan kunna återvända norrut och hem till bergen.

I ständig väntan på dina brev, *Johannes.*"

Katolska insändare

Den första ställde frågan: "Om Jesus var i Indien, varför sade han ingenting om Buddha i evangelierna?" Det är den frågan som vi vidarebefordrade till vår teologiske expert i Indien, som gav oss ovanstående utförliga svar med buddhistisk expertis till hjälp dessutom.

Den andra insändaren är svårare:

"Kära Fritänkaren,

Som god katolik föredrog jag alltid den latinska mässan före den svenska, och jag blev rysligt besviken över de praktiska följderna av det Andra Vatikankonciliet, som bestod i att kyrkomusiken försvann och gudstjänsterna förråades, ja, till och med ihjälbanaliserades. Därför prenumererade jag gärna på den fria oppositionella katolska tidskriften "*Adoremus in Absurdum*", som tog sig an alla besvikna katolikers sak. Detta var 1979. Med åren utvecklade sig "*Adoremus*" i en alltmer aggressiv för att inte rentav säga hatisk riktning med både rasistiska och antisemitiska tendenser. Jag fick nog när det gick för långt i attackerna mot biskop William Kenney (nr. 10-11, 1987) och upphörde att prenumerera omgående. Det var ju så uppenbart att redaktör Mikael Rosén själv skrivit insändaren "Sven-Erik Winquist" till sig själv, och även om han inte gjort det borde hans publicering av saken ha skaffat honom ett åtal för ärekränkning från biskop Kenney. Att det inte hände förvånade mig.

Sedan dök "Fritänkaren" plötsligt upp som ett välbehövligt invektiv mot den alltmer osmakliga porrblaskan "*Adoremus in Absurdum*". Att ni vågade drämma till den katolska pirattidskriften ordentligt verkade lovande, men sedan fullföljdes aldrig kampanjen. "*Adoremus*" fortsätter att irritera Sveriges katoliker med sin blotta existens, med sin hatiska aggressivitet, med sina inkonsekventa felstavningar, med sin dolda fiendlighet mot judar och utlänningar och med sin pinsamt dåliga smak. Det värsta med en sådan latent, fördold och lömskt maskerad rasism, som gömmer sig bakom en konvertits katolska skenhelighets fariseism för att ta sig uttryck, är att den är så ensidigt illa menad och gör sig till kollega med fall som Ausonius och VAM och det i den katolska kyrkans namn med denna som täckmantel. Kan ingen sätta munkorg på en så tjatigt skällande galen hund? - N.N."

Kära insändare, Vi hade hoppats få slippa ha mera med "*Adoremus*" att göra. Nu är det vår princip att välvilligt acceptera alla insändare. Annars hade Ni inte fått plats i Fritänkaren.

Till försvar för "*Adoremus*" må anföras att den faktiskt har skärpt sig under det sista året och blivit bättre. Den vågar inte attackera judendomen och vara rasistisk längre utan tycks mera hålla sig till sin sak, om vi dock måste medge att den fortfarande är aggressiv och att biskop William Kenney aldrig fått rättelse efter den omtalade skandalattacken, som tycks ha etsat sig fast i vissa katolikers minnen för evigt. Herr Mikael Rosén må själv svara för detta, för sina felstavningar och för sina irrationella angrepp mot kyrkan och påven, som mest liknar patetiskt blinda slag i luften av ren ignorans, men vi tycker nog att Fru Insändare borde ha vänt sig till herr Rosén direkt och inte till oss.

För framtiden måste vi gardera oss mot anonyma insändare. Endast sådana insändare som i alla fall låter oss veta vilka de är kommer vi att kunna fortsätta publicera anonymt. Om denna regel följts av M. Rosén i det omtalade skandalnumret hade han sluppit göra sig skyldig till ett så oförglömligt skandalnummer.

Beträffande hotet från "*Adoremus*" egen redaktion att göra John Bedes attentatshot för ett år sedan till polissak vill vi påpeka att mr John Bede knappast är tillgänglig för svensk polis i Nordirland och att hans vrede mot "*Adoremus*" inte längre är lika aktuell som för ett år sedan. Dessutom är John Bede knappast en person som kan göra en fluga för när. Som alla irländare kan han tala stort och dryga ut whiskyn till ansenliga sjöslag men knappast realisera sina egna drömmars slagkraft. Sedan många år tillbaka arbetar han hemligt med att diplomatiskt jämka ihop irländskt, brittiskt, nordirländskt, katolskt och protestantiskt i någon sorts politiskt och etniskt samförstånd, och hans optimism därvidlag har stegrats ansenligt

sistlidna höst. Johannes Westerberg har helt rätt i sin omotiverade förmodan att John Bede är ett taget namn. Mera kan vi inte avslöja om den saken här.

Vår tredje katolske insändare är vår lärde och värde vän Roland Allnert, som mera privat skickade oss en lång adventsberättelse på 5 stora tättskrivna sidor, som vi gärna skulle återge om den inte tog så stor plats. Det är inte uteslutet att den återkommer senare i sammandrag. Den uttrycker en försiktig men förvissad optimism rörande den ofta utsatta och förföljda katolska traditionalismen med förkonniliär liturgi på latin och dess rättighet att existera och få användas utan restriktioner.

En delegation träffades i Kristus Konungens Katolska Kyrka i Göteborg den 13 december 1993 hos församlingens nya kyrkoherde med Roland som ordförande med åtskilliga punkter på dagordningen. Den kanske tyngsta gällde förfarandet i kyrkan under en tidigare kyrkoherde att använda 500,000 kronor, som anslagits för åtgärdande av fuktskador i kyrkan, till att i stället slänga ut Josef och Maria ur kyrkan och införa parkbänkar i koret medan fuktskadorna lämnades därhän. Visserligen var inte de utslängda Josef och Maria världens vackraste skulpturer, men de ersattes ej heller med några vackrare, och endast *en* medlem i församlingsrådet vågade reservera sig mot beslutet, som i praktiken innebar att kyrkan fick en mer kalvinistisk än katolsk prägel. Vår nye kyrkoherde medgav att åtgärderna varit betänkliga men förklarade samtidigt att det är betydligt lättare och går betydligt fortare att förstöra någonting än att bygga upp det igen.

Vår bästa vän i Norge har uttryckt en viss farhåga inför Fritänkarens vandringar ut på allt djupare vatten bort från den kristna tron. Han behöver inte vara orolig. Trots en gränslös ekumenik i kanske extremaste laget kommer redaktören alltid att förbli den katolik som han föddes till genom sin italienske farfar Ferruccio Lanciai, och vi kan nog även garantera att Johannes B. Westerberg aldrig överger den ortodoxa kyrka som han föddes till. Alla våra andra etablerade medarbetare är katoliker om dock två har konverterat från den protestantiska tron. Den enda som vågat direkt anklaga redaktören för att inte längre vara katolik är konvertiten Mikael Rosén. Det är sant att jag numera gör musikalisk altartjänst enbart i en protestantisk kyrka, men det är en ganska logisk följd av att som musiker ha blivit utslängd ur en katolsk kyrka för att som organist ha vågat försvara och gå i bräschen för den latinska kyrkomusikens rätt att få existera och leva vidare. Trots detta förblir han dock lika mycket katolik som Beethoven.

Det är faktiskt ofta betecknande för kristna musiker att de stämplas som farliga fritänkare och hedningar för sin breda religiösa utblicks skull. Exempelvis kom Händel i kläm för sin "Messias" och togs i upptuktelse av anglikanska biskopar för sitt musikaliska spridande av irländor, och Bachs största komposition som protestantisk kyrkomusiker är en katolsk mässa.

Vi tenderar här att alltmer omfatta den idén att religionen, vilken den än är, är ett medel och inte ett ändamål, och att vilken religion som helst för vem som helst kan vara till konstruktiv nytta just som medel till att sträva vidare på den väg som är den rätta för en själv. En religion som kräver underkastelse är knappast en religion utan snarare en diktatur.

Rapporter från utlandet

Ryssland. Zjirinovskij är bara en galen idiot. Visserligen är han livsfarlig för hela världen genom sin kombination av total ansvarslöshet, distanslöshet och maktlystnad, och det att han öppet uttalar sympati för världens farligaste och mest

destruktive politiker Saddam Hussein avslöjar både hans totala inkompetens och omdömeslöshet. Zjirinovskijs farligaste drag är emellertid hans kanalisering av ett våldsamt frustrerat sexliv i en aggressiv politisk maktambition. Det var det som gjorde Hitler.

Å andra sidan är hans politik såpass dåraktig att den tycks bli sin egen värsta fiende. Hans ryskimperialistiska uttalanden skrämmer bara tidigare sovjetrepubliker längre bort från Ryssland, hans fascistiska kolleger i Europa lyckas han mest väcka avsky hos, han är inte rumsren och gör bara bort sig. Politiker utan humor platsar inte i dagens alltmer demokratiska värld för en allt bättre informerad och mer kritisk mänsklighet. - *sign. Anatol.*

Sydafrika. Så länge det finns vita kvar i Sydafrika kommer det bland dessa vita alltid att finnas ledande krafter som aldrig kommer att kompromissa med de färgade eller avstå från ett enda av apartheids privilegier ens i demokratins namn. Ledande krafter kommer alltid att mena att färgade aldrig kommer att kunna bli mogna för demokrati. I ekonomins namn kan de gå med på demokratiska reformer men bara för syns skull, formellt och i en medveten dubbelmoral som aldrig kommer att kunna överlistas helt. - *sign. Ariel.*

Israel. Fredsinitiativet är desto mer berömligt genom att det är det svåraste tänkbara av alla fredsinitiativ. Arafat är ingen trovärdig ledare längre och kan mördas när som helst, de israeliska bosättarna kommer aldrig att kunna lämna Palestina, och terrorister från båda läger gör allt för att sabotera fredsinitiativet. Oändliga resurser av hopp och tålmod kommer att behövas för vad som kanske kommer att bli en väntan utan ände. - *sign. 'palestinier'.*

Bosnien. En fryntlig cyniker har föreslagit att Bosnien skulle byta namn till "Europas Förenade Stater", då landet är den stat i Europa som mest erinrar om USA när det gäller att skjuta vilt omkring sig, fast det fredliga och fredsbevarande USA har en långt högre dödssiffra över dödsskjutna människor bara efter nyår än inbördeskrigets Bosnien sedan vapenvilan den 23 december bröts den 23 december.

En god läsare har anmärkt på att Fritänkaren nästan bara vänder sig till ett internt gäng (CCA). Den synpunkten föranleder oss att berätta en aning om vem som egentligen läser Fritänkaren i samband med en annan fråga, som en läsare ställt: vilka 16 länder är det som Fritänkaren exporteras till?

Under 1993 har Fritänkaren skickats till Finland, Norge, Danmark, Tyskland, England, Irland, Frankrike, Österrike, Schweiz, Italien, Grekland, Bulgarien, USA, Canada, Indien, Tibet och Japan - det gör sjuutton.

Dessutom har Fritänkaren lästs av holländare, polacker, ungrare, spanjorer, portugiser, kurder, armenier, israeler, palestinier, ryssar, iranier och latinamerikaner, främst chilinare.

Fritänkaren har aldrig vänt sig till någon speciell grupp. John Bede blev anledningen till tidskriften, och först sent på våren började CCA figurera, då Fritänkaren också var ett användbart medium för sådana världsnyheter som inte står i pressen och för spridandet av kunskap om sådant som sker i världen tyst under ytan. Det kan inte förnekas att både John Bede, Johannes Westerberg och doktor Sandy hört till CCA:s hjärtverksamhet, men doktor Sandy får inte tidningen då han inte ens kan svenska, och Fritänkarens CCA-nyheter vore omöjliga att förmedla i en engelskspråkig tidskrift då dess spridning då kunde bli för stor och då en verksamhet som CCA kräver diskretion.

Fritänkarens största läsekrets är i stället läkare, som utgör cirka en fjärdedel. Den näst största gruppen är konstnärer med anknytning till film, musik eller litteratur. En

tredje krets består av lärare. Sedan finns det en krets hebréer och katoliker, en krets invandrare, en krets utlandssvenskar, en krets präster och en stor krets anknuten till Finland. Men den pålitligaste kretsen förblir läkarna.

Därmed är Fritänkaren inte alls reserverad för något internt gäng utan fastmer tillägnad ett antal externa sådana.

Brev från doktor Sandy

"Mina ansträngningar i Ankara har misslyckats totalt, delvis på grund av det fransk-tyska bannet mot PKK, vilket kom i det mest olämpliga tänkbara ögonblick. Det förstörde allting. Turkarna drar nu skadeglatt fördel av situationen och går hårdare fram mot kurderna än någonsin. Inte ens några fredssamtal är möjliga längre, och kurderna står nu inför en mycket svår period när, som de säger, de har en hel värld att slåss mot som vilseförts genom falsk propaganda och vinklad ensidig information. Och kurderna är inte tillräckligt politiskt utbildade för att kunna göra något i den totala diplomatiska obalansen.

Så, jag beklagar mycket - det är ingenting att göra. Vi kan bara vänta och stå bredvid som dumma åskådare medan kurderna offrar sina liv för friheten från det turkiska förtrycket - vi som vet är maktlösast av alla. Men kurderna kommer att få sin egen stat till slut, och jag tror, att ju förr världens nationer börjar erkänna dem som en fri nation, desto bättre, men de kommer att uppskjuta det i oändlighet tills de tvingas av omständigheterna att acceptera det till slut. Dröjsmålet kommer bara att göra kurderna hårdare, svårare och vildare.

Detta var en stor besvikelse för mig. Jag hade väntat mig bättre av mina turkiska vänner, men jag blev alldeles ifrån mig när jag hörde om Robert Gallos återkomst. Ju mindre sagt om den saken, desto bättre. Han och Luc Montaigner gjorde upptäckten av Aids till en prestigeturnering och gjorde ingenting annat än slogs om saken medan Aids fortsatte att spridas över världen inte minst genom läkares försumlighet för att bli ett epidemiskt hot mot allt mänskligt liv. Och allt dessa två brydde sig om var att få äran för att ha isolerat superviruset. Luc Montaigner är nog mera trovärdig medan Robert Gallo är en tjeckisk äventyrare - det finns inga skickligare lögnare i världen än Bohemerna. De kan komma undan med vad som helst, för ingenting av vad de säger verkar sannolikt ändå. Det är åtminstone min erfarenhet.

Vad nytt från Indien? Jag förstod att Aidsproblemet där överskuggades totalt och glömdes bort inför hinduernas korståg mot muslimerna. Vad fick du för intryck av Aidskrisen i det land som gav oss doktor Singh med de mest realistiska visioner som jag hittills upplevt av detta oförnekliga hot mot mänskligheten?

Din vänlige doktor, etc.

P.S. Detta är ett privat brev. Du får kopiera det och översätta det, men var snäll och håll det inom ramen för din specialtidning och gör det inte känt på några andra håll."

Slutligen har en uppmärksam läsare bett oss belysa det faktum att det fanns *två* Hjalmar Procopé i Finland, fader och son, med samma namn. Fadern var den godlynte diktaren, som bebodde diktarhuset i Borgå och gärna tog sig ett glas, och vars dikter verkligen förtjänar att ihågkommas och repeteras. Sonen var politiker och fick den svåra uppgiften efter det andra världskriget att som försvarsadvokat biträda president Risto Ryti, när denne av ryssarna utnämndes till supersyndabock för det så kallade "fortsättningskriget", som hade kunnat gå bra om Finland följt Svenska

Folkpartiets rekommendation att ej överskrida ryska gränsen utan nöja sig med återerövring av de delar av Karelen som ryssarna med våld och orätt tagit i Vinterkriget. Så väl gick det nu inte, ty goda råd plägar klinga ohörda, och president Risto Ryti kunde inte undgå ryssarnas bestraffning ens med en sådan försvarsadvokat som Hjalmar Procopé, sonen till den förträfflige diktaren med samma namn. Dokument från denna sällsamt skamliga process har först under senare år gjorts offentliga.

Poethörnan

Ibland är det svårt att sätta i gång i januari....

Dysterhet

Jag greps av trött och dyster leda
en kväll, som vore jag en gammal man.
Mig kunde aldrig någonting förleda
att hejda livet som ifrån mig rann.
Jag ville glömma allt och bara flyta
liksom ett litet löv med Tidens ström
mot Dödens mörka ocean, vars yta
var lockande, en hägring och en dröm.

Att slippa tänka, slippa känna, vara
ett Ingenting, att inte finnas till,
och tyst i gravens mörker ligga still.
Så önsketänkte jag. En tankemara.
Men tanken fick sin form i en sonett.
Jag lever än. Men det är inte lätt.

- Claes Lindgren

Vi har den stora äran att i detta nummer presentera en ny skaldinna:

Tidens gycklare

Du kan glömma
att tiden läker alla sår.

Glöm höst som vår.

För vad är tid
och vad är sår? -

när höst är vår
och tiden stilla står?

Det finns ingen kärlek,
det finns inget hat.

Allt som du kände,
det var bara prat.

Det var ingen som ville
dig illa.

Du var bara hjälplöst fast
i tidens makabra synvilla.

Så vad du än gör
och vad du än ser,
tidens gycklare
mot dig ler.

Endast i det tysta

Fyll ej den tomhet
som doftar av lilja
och bär smak av salt.

Smäda ej den fromhet
som har kärlekens vilja
och kan ge oss allt.

Lyssna ej på ordens makt
och meningarnas prakt,
där bokstäver dansar i takt
till godhetens förakt;

för endast i det tysta
finner orden sin mening -

och är sanning för själen i rening.

- *Carina Gustavsson.*

Oscar Levertin (1862-1906)

Han var bara 44 år när han dog, denna sällsynta exotiska orkidé i svensk löväng, denna skygga paradisfågel bland våra kråkor och gråsparvar. Han hörde till den själsliga elit som förutbestämdes till en tidig förbränning genom samma lunglidande som även gjorde R.L.Stevensons, Chopins, Edith Södergrans och många andras livsinsatser mera intensiva och exalterade. Därtill var Oscar Levertin jude. Särskiljningsmärkena var alltså flertaliga och nästan överväldigande i det tvång till ensamhet och isolering för själen som de innebar. Likväl var Oscar Levertin gift, men hans hustru avled tidigt, vilket märkte honom ytterligare.

Emellertid har Oscar Levertin en sentida vapenbroder som har förbluffande likheter med honom som om de vore tvillingsjälur. Även denne andre var lyriker och essayist och därtill jude om än i ett annat land och nitton år yngre, så att de knappast kände till varandra, men Oscar Levertin framstår ändå som en förbluffande föregångsreplik till denne andre.

Deras mest gemensamma drag är deras vackraste och mest sympatiska. Oscar Levertin intresserade sig mer för andras litteratur än för sin egen. I sina essayer speglar han inte bara all annan svensk litteratur utan även fransk och tysk från olika tider, han tar upp för oss helt okända diktare och analyserar dem för att bereda dem en även svensk ryktbarhet, han tar upp holländare, ryssar och engelsmän utom norrmän och egna samtida, och somliga utsätter han för noggranna, välbehövliga och avslöjande analyser, exempelvis Strindberg, Ibsen, Bellman och Gustav III. Tendensen i denna ständigt mer vittomfamnande orientering i andras litterära verk blir en mycket sympatisk och konstruktiv självutplåning: han uppgår så totalt i hela världens vittra universum att han låter sig själv försvinna. Oscar Levertins personliga huvudverk består därigenom egentligen mest av bara små dikter och små essayer.

Ställ detta som kontrast till Wagner och andra "övermänniskor" som Strindberg, som kräver att allt före dem skall negligeras såsom mindre värt mot deras blotta personlighets framträdande och att historien egentligen börjar först med dem. Tyvärr har sådana tenderat att bli ihågkomna genom det blotta oväsen som de har fört medan mer altruistiska vitterhetstjänare som Levertin nästan blivit bortglömda. Vidunderliga offer för sin egen självupptagenhet upphöjs till genier och förklaras odödliga medan ensamma isolerade arbetsnarkomaner som Levertin, som verkligen gjort någonting för exempelvis hela 1700-talslitteraturens hävder, försvinner ur skolböckerna.

Detta är Levertins tragedi: han är ensam om sin konstruktivitet, och han inser denna tragedi själv och beklagar den, men det är inte mycket han kan göra åt saken utom att fortsätta vara konstruktiv i det fördolda.

Hans store senare tvillingbror var Stefan Zweig från Wien, som också underlät att själv skriva stora verk för att i stället skriva stora verk om andra. Stefan Zweig gick längre i sitt tragiska konstruktiva nit i ensamhet då han utsattes för svårare påfrestningar genom Hitler och det andra världskriget och drevs till slut till självmord i protest.

Emellertid föreligger det även en intressant skillnad mellan Levertin och Zweig. Medan den senare är mera översvallande generöst konstruktiv i sin uppskattning och upphöjelse av andra är Levertin mera kritisk och genomskådande och därför mera rättvis. Ingen har bättre än han förstått och utforskat Ibsens och Strindbergs tomma och avskräckande baksidor, och han tvekar inte inför att sätta fingret på sjuka punkter hos en Tolstoj, det viktorianska samhället i dess förfarande mot en Oscar Wilde och även hos Oscar Wilde själv och andra känsliga punkter med tumörer under ytan. Hade han fått fortsätta verka och leva hade han säkerligen blivit Sveriges genom tiderna både mest skarpsynta, konstruktiva och rättvisa litterära kritiker.

I nästa nummer: Jacob Wallenberg.

Musikhistoriens största rötägg

Naturligtvis var Richard Wagner beundransvärd för åtskilligt som han åstadkom, exempelvis "Den flygande holländaren"s oförnekliga banbrytande och helt nyskapande genialitet, och vem blir inte omedelbart fäst vid de underbara melodierna i "Tannhäuser" som Pilgrimskören och Sången till Aftonstjärnan? Vem kan motstå de lyriska och heroiska delarna av "Valkyrian", och vem kan förneka den dramatiska intensiteten i de två första akterna av "Sigfrid"? Vem kan inte omfatta hela "Tristan och Isolde" helhjärtat på livstid, och vem kan inte bli gripen av den första aktens stora final i "Parsifal"? Allt detta är sant och har Richard Wagner enbart heder och ära av, men varför måste en så ädel kompositör då samtidigt göra sig skyldig till så mycket mänskligt elände? Man kommer inte ifrån att hans bana går

över lik och det i högre grad än kanske någon annan världsberömd konstnär. Alla Goethes krossade kvinnohjärtan, kvinnoliv och kvinno själar kommer långt i skuggan av Wagners förödande själviskhet och hänsynslöshet. Han har egentligen bara sällskap av två karaktärer som visade samma blinda egoistiska vanvettstendenser: Friedrich Nietzsche och Adolf Hitler.

Noga räknat är hans offer inte många, men historien om hur de blev hans offer är i samtliga fall upprörande och onödiga djupa mänskliga tragedier. Redan före Mathilde Wesendonck hade Wagner lämnat sin fru för ett antal andras. Mathilde Wesendonck förblir kanske den enda av Wagners offer som klarade sig med ryggen rak, då hon alltid informerade sin man om vad som försiggick mellan Wagner och henne. Det blev dock Wagners hustru Minna som kanske mest räddade Wesendoncks från en katastrof genom att dyka upp i rätt ögonblick, som för Wagner var det olämpligaste tänkbara, och få Wesendoncks att snabbt resa till Italien. Därmed förlorade Wagner både den inspirerande musan till "Tristan och Isolde" samt tillgången till hennes rike mans pengar och egendom.

Hans olyckligaste offer blev emellertid en man. Den unge konung Ludvig II av Bayern berusades av Wagners musik och omfattade konstnären med hela sitt hjärta som tidernas mest generösa mecenat. Wagner utnyttjade honom hänsynslöst och omåttligt, så att Bayerns statskassa hotades av ruin och konungens ställning undergrävdes. Konungen upplevde förbindelsen med Wagner som den idealiska vänskapen: Wagner var hans Mentor och gud. Allt gick sönder när Wagner rymde tillsammans med hovdirigenten Hans von Bülow's hustru Cosima, Franz Liszts dotter. I ett slag hade Wagner offrat sin bästa vän Hans von Bülow och sina båda främsta välgörare, den gamle Franz Liszt och den unge konungen, på egoismens altare. Hans von Bülow övervägde att utmana Wagner till duell på liv och död men gjorde det aldrig, abbé Liszt förlät honom tämligen snart för familjefridens skull, och Cosima blev Wagners andra hustru. Men den unge konungens hjärta var krossat för alltid, Ludvig II stängde in sig i en sagovärld och gjorde sig oåtkomlig för all denna världens lumpenhet, vilket ledde till att han stämplades som sinnessjuk, fräntogs tronen och begick självmord. Wagner insåg aldrig sitt ansvar för den unge konungens öde, utan vars pengar han aldrig hade fått "Tristan" uppförd eller Bayreuthteatern byggd.

Därmed är listan över Wagners offer tyvärr inte fullbordad. Ett helt oskyldigt offer blev komponisten Anton Bruckner. Han hörde bara Wagners musik och upplevde aldrig Wagner som mänska, så han, liksom konung Ludvig II, föll för Wagner som berusande ideal. Därmed blev han stämplad som Wagnerian av Brahms och de andra musiktraditionalisterna, som upplevde Wagner som ett hot mot den klassiska traditionen. Man kan säga, att när Wagner och Brahms klådde upp varandra i det största offentliga musikslagsmålet under 1800-talet, så var det den stackars naive och oskyldige Bruckner som fick ta emot alla stötarna.

Även andra komponister berördes fatalt av Wagners inflytande. Sibelius lärde sig av Wagners operor att aldrig själv försöka göra en stor opera, och Arturo Toscanini hade troligen blivit kompositör om han inte drabbats av "Tristan och Isolde" och därav lärt sig att inte försöka komponera.

Värst drabbad av alla komponister blev emellertid en helt annan som inte ens levde längre under Wagners tid, nämligen Felix Mendelssohn. Wagner led under hela sitt liv av ett mindervärdeskomplex gentemot Mendelssohn som fick honom att fanatiskt förfölja Mendelssohn teoretiskt i sina skrifter och med honom alla andra judar inom musiken, främst Meyerbeer. Denna förföljelse av kolleger inom musiken med deras judiska börd som förevändning är exempellös i musikhistorien, och när det gäller Mendelssohn, som dog ung, liknar det rena likskändningen.

Nietzsche gick aldrig så långt som till överlagd antisemitism, och det kanske räddar hans renommé för framtiden, fastän hans sinnessjukdom borde ha övertygat

redan hans samtid om Övermänniskans missfall. Men ingen älskade och avgudade Wagners musik så mycket som Adolf Hitler, som gjorde Wagner till nazismens officiella musikaliska firmamärke och signaturmelodi. Därigenom offrades ytterligare miljoner till tonerna av Wagners musik medan de flesta duktiga tyska och österrikiska musiker blev hemlösa, utom ytterligare tragiska offer som Wilhelm Furtwängler.

Och det värsta av allt är att ingen någonsin har vågat anklaga Wagner. Ingen har någonsin gjort detsamma åt Wagner som Wagner gjorde åt Felix Mendelssohn. Wagner förblir oantastlig fastän en så stor skara alltid kommer att fortsätta klaga på "Lohengrins" skrikiga meningslöshet, det ständiga bråkiga bullret i "Mästersångarna i Nürnberg", "Rhenguldets" absurditet, dårskap och saknad av musik, "Götterdämmerungs" outhärdliga dånande oändlighet och den oundvikliga träsmak man får i baken om man orkar sitta med i en hel föreställning av "Parsifal" från början till slut om man inte har lyckan att få somna under någon av de dominerande talrika mycket tråkiga scenerna.

Utlåtanden om Michael Waldenby

"Jag hörde konserten med Michael Waldenbys 'Gammal svensk julkantat' till text av Oscar Levertin och såg sedan er artikel i Fritänkaren. Jag måste säga att jag blev besviken på artikeln, som upplevat så litet av Waldenbys musik. Det är en glädje och friskhet i Waldenbys musik som överträffar både Rangström, Stenhammar och de Frumerie. Waldenby är en melodisk lyriker som driver sig själv till skönhetsextras på samma sätt som Schubert, så att det musikaliska blir det enda väsentliga och allt eget personligt beräknande försvinner. Waldenby har en värme som griper! Det var egentligen bara det jag ville ha sagt." - J.P.

Ny trend i amerikansk film - vågar man hoppas?

Martin Scorseses film "Oskuldens tid" är en fullkomligt bildskön och njutbar filmatisering av Edith Whartons roman om New York-societet på 1870-talet. Ingenting stör en suveränt behärskad klassisk stil med varje detalj pietetsfullt återgiven, vare sig det handlar om kostymer och krinoliner, porslin och matsilver, de utsöktaste rätter och bakverk, snoppningen av cigarrer samt designen på parasoller och promenadkäppar - varje detalj smälter in i 1870-talspieteten, och Elmer Bernsteins ljuva bakgrundsmusik omfamnar och innefattar det hela i den perfekta gyllene ramen. Man kan även njuta av den utsökta filmtekniken och hantverksskickligheten bakom kamerorna, som när de spelar över en teater med dess publik, scen, skådespelare, ridåer och individer, när de glider över tavlor och interiörer i ett hem, när de följer fraset av en brudklännings släp och när de hänger sig åt aktörernas ljuva förnimmelser och minnen. Även aktörerna bär upp filmen i skimrande skådespelarkonst, både Michelle Pfeiffer, alltid lika gripande, och före detta "Falköga" från "Den siste mohikanen", som i denna film skyndar mera långsamt och aldrig kommer fram.

Och denna film är gjord av Martin Scorsese, som tidigare varit ledaren för Amerikas värsta våldsfilmregissörer med filmer bakom sig som "*Taxi Driver*" och "*Maffiabröder*", en av dessa avskräckande brutalitetsregissörer som gjorde sig kända för att låta vart annat ord i hela fimdialogen utgöras av "*fuck*", en av dessa, som man lärt sig av egen erfarenhet, obotliga våld-, kriminalitet- och sexprofeter. Plötsligt har han gjort en film som för tankarna till 40-talets högre filmkonst med tydlig dialog, intelligent intrig, känsliga nyanser, proper musik, estetiskt hög klass och

övertygande romantik. Man associerar till filmer som *"Washington Square"* med Olivia de Havilland och Montgomery Clift och andra förfinade societetsfilmer utan skjutgalningar med revolverar men i stället med spjut som med förfinade medel tränger desto djupare in i själen med blotta ordets makt.

Redan förra årets "Den siste mohikanen" var ett plötsligt steg i romantisk riktning för amerikansk film. Scorsese går längre och beskriver en häpnadsväckande helomvändning från allt det våld han brukat vältra sig i tidigare. Kan det betyda en trend som kan fortsätta?

Några viktiga jul-TV-filmer

Dessa var många. Julafton erbjöd Terry Gilliams strålande film om baron von Münchhausen med sedvanlig oslagbar fantasirikedom och praktfull scenografi utan gränser. Regissören bakom oöverträffade sinnesfröjder och ögonfester som *"Time Bandits"* och *"Brazil Brazil"* förnekar sig inte och är kanske den ende som lyckats uppnå något av Michael Powells och Emeric Pressburgers filmatiska ideal.

Julens bästa TV-film var emellertid Frank Capras svartvita klassiker från 1947 med James Stewart i *"It's a Wonderful Life"* med det tankeväckande experimentet att bearbeta en självmördares tankar med att förevisa för honom hur ett liv utan honom i världen hade gestaltat sig för hans omgivning.

"Drömmen som sprack" om Charles och Diana av England gav intressant information om hur det hela egentligen gick till och skildrade ganska rakt på sak hela den känsliga krisen i konungahuset, så att man nästan misstänker att kungafamiljen låg bakom filmen.

Helt misslyckad var storfilmen *"Ashanti"* med idel storstjärnor trots en intressant och spännande handling. Regissören hade kunnat göra mera av ett så rafflande material.

"A Dry White Season" om en lärare i Sydafrika (den alltid obehagliga men suveräne Donald Sutherland men här för ovanlighetens skull i en sympatisk roll) som får veta för mycket om hur apartheidsystemet egentligen fungerar var en ytterst viktig film och ovärderlig som information åt sådana som aldrig begripit något av saken.

Lika intressant var den engelsk-indiska *"Heat and Dust"* om den vackra unga engelskan (Julie Christie) som reser till Indien för att forska i sin försvunna mosters öde och råkar lika illa ut som hon men med en skillnad: mostern gjorde abort på sitt barn på 20-talet medan Julie Christie behåller sitt 1982. Suveränt fångande av indiska miljöer.

John Waynes gamla *"Alamo"* (1960) stod sig slätt trots alla stjärnor och storfilmformatet mot Fess Parkers äldre och anspråkslösare *"Davy Crockett"* från 1956, som var mycket mer övertygande. John Wayne var närmast träaktig som jämförelse och utan dynamit och bleknade bort fullkomligt i Richard Widmarks och Laurence Harveys betydligt bättre och eldigare sällskap.

Slutligen hade vi Ingrid Bergman i *"The Inn of the Sixth Happiness"* som missionärska i Kina med hundra barn på halsen som hon för över bergen bort från de krigiska japanerna 1939 (1959) och som Anastasia mot Yul Brunner (1956). Anastasiafilmen är intressantare fastän den Anastasia som filmen skildrar (Paris-Anastasia) var en bluff medan den andra (Berlin-Anastasia) kan ha varit den rätta. Däremot var Kinaskildringen betydligt intressantare som mänskligt dokument med Robert Donat i sitt livs sista roll som den gamle mandarinen. Denna gripande film annonserades dåligt i tidningarna som skrev så litet som möjligt om den. Alan Burgess har skrivit romanen (*"The Small Woman"*) som troligen bygger direkt på verkligheten.

En konstnotis

Den samvetsgranne konstnären I.M. i Stockholm fick för en del år sedan en beställning av kommunen på en porträttbyst, som skulle gjutas i brons i många exemplar och sättas upp i varje LO-kontor i hela landet. Det var med andra ord en beställning värd pengar, och konstnären tog sin uppgift på allvar och försökte göra ett så sant porträtt som möjligt. Resultatet överträffade allas förväntningar. Kommunstyrelsen kom och tittade på det och blev betänksam, ty porträttet var något *för* sant. Det var så sant att det var avslöjande, och ett avslöjande porträtt av en ledande politiker går inte alltid hem i politiken och särskilt inte i kommunpolitiken. Kommunstyrelsen skickade en kommitté att ta bysten i skärskådande för att avge ett betänkande för LO-ledarskapet att ta ställning efter. Kommittén anlände och betraktade porträttet och blev pinsamt störd av det faktum att porträttet var alldeles för sant och avslöjande. Det var helt enkelt för bra och avslöjade för mycket av människan och för litet av den framstående politikern. Resultatet av kommitténs betänkande blev att en annan konstnär fick göra ett nytt porträtt, och det var då viktigt att denna konstnär som anförtroddes ett sådant förtroende skulle följa styrelsernas direktiv, framhålla politikerns politiska glans och vara inskriven i partiboken.

Det nya porträttet uppfyllde alla politiska krav. Det var tillrättalagt, det avslöjade ingenting av människan, det förskönade politikern, och det kunde godkännas av partiet och beställdes då i brons för alla landets LO-kontor.

Vad hände då med I.M:s sanna och avslöjande mänskliga porträtt? För att släta över det hela och hålla skulptören skadeslös beställdes i alla fall en bronsbyst som placerades någonstans i södra Sverige, vilket konstnären i alla fall blev betald för.

Vi håller det för sannolikt att det psykologiskt träffande porträttet av koryfén kommer att gå till historien medan det tillrättalagda porträttet i talrika exemplar kommer att gå till Hötorget.

Vem föreställde då porträttet? Alla menar väl att det måste ha varit den oförglömlige Stig Malm. Nej, det var allvarligare än så. Det var Olof Palme.

En balettnotis

Helsingfors nya opera hade invigning vid nyår och baletten Svansjön som premiärföreställning med mycket skickliga artister och en praktfull scenografi, men någonting saknades. Varför gav denna föreställning ständigt associationer till is och vinter och kyla? Något sådant hör inte till Svansjön, som handlar om förtrollade svanar i en tätlövd förtrollad skog omkring en sjö som aldrig fryser. Men hela denna föreställning frös. Inte ens i tredje akten, när prinsen gästas av hetblodade spanjorer, italienare och ungrare, blev det någon avfrostning och inte ens några varmare färger i dräkterna. Ansiktena förblev snövita och likbleka med hårt smink, isfärgerna dominerade, träden var svarta och döda utan löv, och även alla utseenden verkade hårda och kalla. Danstekniken var driven till en perfektion som verkade mer automatisk och robotaktig än levande, gracen och ömheten var obefintliga, och även musikens rytmik var totalt metronombunden och vanligen för snabb eller för långsam. Allt var tekniskt, och ingenting var mänskligt. Man erinrar sig Håkan Hagegårds ord om de gamla goda pianisterna, som gärna slarvade och spelade fel men aldrig kompromissade bort musikens känslolinhåll, såsom Horowitz och Rubinstein, vilket vida var att föredra framför unga moderna pianisters kliniskt perfekta pianoteknik, som bortrationaliserade varje möjlighet till något tekniskt misstag men som samtidigt inte släppte fram en enda känsla genom musiken.

Också när man beskådar Helsingfors nya operahus utifrån slås man av dess yttre likhet med en järnvägsstation, en fabrik eller ett elektricitetsverk. Det är icke ett varmt och levande hus, som 1800-talsoperorna alltid var även utvändigt och desto mera invändigt. Dock har det sagts lovande ord om operans akustik, och det är ändå en hoppinspirerande faktor.

Hur mycket mera levande var då icke George Balanchines 100-årsjubileum i New York med bara liv och humor, värme och ögonfest, sprudlande lössläpphet och till och med snaps åt alla på slutet! Balanchine skapade nästan 100 baletter, många abstrakta till ren musik utan handling, men denna föreställning med ett flertal mycket olika av hans baletter vittnade alla om en absolut ren klassisk standard på samma nivå som Petipa och Fokin om inte högre. Leonid Massine var väl den som kom Balanchine närmast i strävandet efter en absolut klassisk balett gärna till absolut klassisk musik av Vivaldi, Mozart, Beethoven, Schubert eller Brahms. Länge leve den friska ryska baletten med all sin oöverträffade absoluta skönhet när det gäller både känsla, plastik, fantasi, värme, ömhet och frihet! Och idén med en sup på slutet är väl egentligen inte så dum?

Notis i väntan på fortsättningen av John Bedes "Gotisk historia"

Det omfattande översättningsarbetet av detta digra verk har stött på vissa svårigheter då författaren i det dramatiska och vilda kapitlet om Odens liv (ej att förväxla med Odin i verkets Prolog) mer och mer övergår till att dikta på ren vers. Detta leder till tekniska formproblem i en översättning, och dessa problem har ännu inte kunnat lösas. I bästa fall har de lösts i tid till nästa nummer, men för säkerhets skull har vi sänt författaren en förfrågan om vi i nödfall skulle få fortsätta hålla oss till ren prosa fastän originalet är på vers. Svar kan dröja.

Under tiden fortsätter vi med Strulresan.

Strulresan, del 4: Italien.

Anspänningarna inför familjemötet i Verona började uppladdas redan i Palermo. Det hade alltid hetat att min mor skulle komma ensam, men det var ovisst när. Följaktligen måste jag dagligen stå i telefonkontakt med Verona för att få veta om släkten fått veta någonting. Det gällde ju att inte vara alltför långt borta när ens moder själv kom för att träffa släkten i Verona. Det ginge ju inte an att samtidigt vara i till exempel Bulgarien eller Turkiet. I Palermo fick jag så veta ankomstnyheten: hon skulle komma tillsammans med min bror. Men vår släktfamilj hade bara två extrasängar. Hur skulle detta dispositionsproblem lösas?

För att hinna till Verona lagom till min moders och broders ankomst fick jag på grund av tågstrejken i Sicilien, som försenade mig där, bara en dag i Athen, som uteslöt möjligheten att ta kontakt med Freddy och mina andra gamla vänner där. Samtidigt skulle det finnas en sängplats för litet för oss i Verona. Jag tyckte mig höra min moders röst: "Jag kommer ju med din bror, så unna dig några extra dagar i Athen. Tänk inte på oss." Men det var otänkbart. Jag hade inte sett min mor i Italien på 27 år, och min bror hade jag aldrig sett i Italien. Han hade inte varit där på 15 år, och vi hade aldrig varit där tillsammans. Mötet förpliktade, även om det verkade praktiskt ogenomförbart.

Till slut fann jag lösningen. Jag skulle vara tillsammans med dem hela deras ankomstkväll i Verona och sedan ta nattåget till Rom klockan 0.55. Då skulle vi samtidigt träffas och släkten inte få problem med logeringen.

Det visade sig vara en lycklig lösning. Kvällen med moderskap och broderskap och tre släktskap i Verona blev en oförglömlig fest, och sedan var man upprymd nog att tåga iväg till järnvägsstationen med så mycket bagage man orkade bära efter midnatt.

Romvistelsen blev denna gång ovanligt angenäm. Ute hos Kerstin mår man alltid som Cato Major på sin vingård och som Cicero i Tusculanum, det är ju i det distriktet Kerstin bor med egen råvaruproduktion av bästa sort från vulkanisk mylla med utsikt mot både Catos och Ciceros närliggande byar; och man upplever där hela den delen av den romerska epoken som var oöverträfflig i förträfflighet innan allt brakade åt helvete med kejsardömet. Inne i Rom rörde jag mig mest inom olika muséer och utställningar rekommenderade av Teresa, medan vi mellan varven hade litterära debatter i hennes hem. Mest talade vi om irländsk litteratur, då hon nyligen hade varit på den gröna ön. Vi jämförde Synge och Yeats, och hon hade följande intressanta anmärkning:

"Synge skriver som om han betraktade människorna och deras relationer på teleskopiskt avstånd som myror. Hans distans är total, och det ger honom en nästan omänsklig personlighet, medan Yeats är för djupt engagerad i det mänskliga för att ha någon som helst distans till vare sig själv eller till andra." Jag gav henne helt rätt och belyste det förhållandet att det vanligen är författare av Synges kategori som får nobelpris för sin okänsliga distans medan de som verkligen är engagerade i det rent mänskliga, som Joseph Conrad, Somerset Maugham, Graham Greene, Stefan Zweig, Karen Blixen och andra, aldrig får det av någon underlig anledning, som om de herrar akademiker som utser nobelpristagare själva föredrog så mycket distans som möjligt till människan och hennes ödes problematik.

Sedan återsåg jag René. Han är nu 90 år gammal och svagare än någonsin men fortfarande helt sig själv. Han hade mycket att säga mig. "Kom inte hit fler gånger," sade han, "för man vet aldrig om jag nästa gång du kommer är död."

Han förhörde mig noga om mitt liv och var utomordentligt intresserad av Tibetresan, men samtidigt blev han bekymrad över mina åtaganden.

"Du tar på dig för mycket," sade han. "Det är musiken du borde ägna dig åt, och om du försummar den kommer du att ångra det efteråt. Så länge man orkar ge den den energi som den behöver är det värt att göra det, för så länge föryngrar man sig själv därigenom. Jag blev gammal direkt när jag gifte mig och släppte musiken, och det skulle jag inte ha gjort. Du ser mig nu: en gammal musiker som aldrig blev någon musiker. Min fru dog, och min son dog, det var det äktenskapet, och ingenting har jag kvar utom de musikaliska drömmar som kunde ha gjort mig till en annan Artur Rubinstein. Men drömmar utan substans är värdelösa. Res mindre, och satsa i stället på att komponera. Den resan är bättre, ty genom den slipper du alla världens bekymmer. Hela världen är alltså inte bara *ditt* bekymmer." ("*Tout le monde n'est pas seulement la responsabilité de toi.*")

Han hade rätt på sitt sätt, men jag kunde inte förklara för honom att jag omöjligt kunde dra tillbaka mitt engagemang i även världsliga affärer. Därmed återvände jag till Italien.

På tåget från San Remo till Genua hade jag en medpassagerare som kommit fel. Hon skulle ha rest i första klass, men då hon var 85 år och inte orkat leta efter första klass längst bak i tåget i gruset eller längst fram i tåget i gyttjan hade hon nöjt sig med andra klass och hamnat hos mig, en finlandssvensk; och hennes mormor (eller farmor) hade varit finlandssvensk och varit en baronessa von Klinckowström. Denna hade varit släkt med Axel von Fersen och skrivit en bok om denne, som hon hade i italiensk översättning: "Den vackre Fersen".

Vi pratade följaktligen mycket om litteratur. Hon skrev själv noveller men var mycket pessimistisk beträffande det litterära läget. "Vi lever i en hjärntvättsålder där bara de slår igenom och kommer fram som underordnar sig hjärntvättssystemet,

alltså massmedia och främst då televisionen. Det fasansfulla med denna hjärntvättsålder är att alla frivilligt underordnar sig den och låter sig fördummas av television och allt det andra i samma väg - video, freestyle, skvalmusik, blaskpress och veckotidningssmörja, medan litteraturen, ordet och språket gradvis mer och mer försvinner. Om Dante idag skulle skriva sin "Gudomliga Komedii" skulle han aldrig finna någon som skulle vilja eller kunna trycka den, helt enkelt för att man idag bara publicerar arbeten för snöd vinnings skull medan kvalitet, konst och hantverksskicklighet inte längre lönar sig." Mot detta protesterade jag naturligtvis, ty en så vrång värld får man bara inte acceptera.

Hon hade blivit tidigt gift och förlorat sin första man vid 22 års ålder och då blivit änka som moder till ett sex månader gammalt barn. Hennes hemstad var Florens, men hon hade blivit gift i Genua och sedan blivit kvar där, fastän hon egentligen inte alls hörde hemma där eller trivdes där. Hon kände till gatan 'Via Lanciai' i Florens, en liten krokig gränd i den äldsta delen av staden, en gata som uppkallats efter vår familjs framträdande där som ansedda adelsmän under medeltiden tills påvarna och revolutionerna tvingade oss till det friare Venetien. Vi växlade adresser, och det är typiskt, att just när man kanske aldrig mer får träffa René, så dyker det upp en Beatrice i stället med hela kultur-Italien på sina fem fingrar och jämnårig med ens egen bortgångne far.

Hon berättade också mycket om ovädren. I Rom hade jag blivit varnad för att resa upp till Ligurien, då järnvägen där ibland hade försatts ur funktion av översvämningarna. Hur allvarliga dessa var för en vecka sedan antyds av denna historia: en dam skulle gå ut och hämta sin bil. Strömmarna på gatan var så svåra att hon halkade och spolades ut i havet och dog. Man hittade sedan hennes bil, och hennes nycklar satt kvar i bildörren. Detta var i centrala Genua.

Strulresan fortsatte. För att kunna infria en inbjudan till Bergamo måste jag resa upp till Milano, men tågförbindelserna var förskräckligt dåliga, och jag kunde bara komma fram till Bergamo mitt i natten. Vem vill väl ta emot en då? I Milano fanns det ingen matservering i hela stationen, så man måste ut och jaga mat i stan, men till slut fann man en trevlig sylta som hette "Charlie Bravo" (italiensk översättning av Charlie Brown). Där kan jag rekommendera deras utbud på obegränsad mat på en tallrik för 8500 lire. Det är det värt.

forts. i nästa nummer, då Strulresan avslutas.

Katolsk notis om Mikael Rosén

Han har i dagarna kommit ut med en faksimilutgåva av den gamla katolska mässans liturgiska text på latin och svenska i förstoring med en del andra böner, litanior och andaktsövningar på sammanlagt c:a 120 sidor. Pagineringen är emellertid fel, då vissa sidor helt saknar nummer och sista sidan är 102. Annars är arbetet berömligt och ett uttryck för den största möjliga katolska välmening. Det borde spridas till andra än bara lojala prenumeranter på hans numera väl sockersött bildutsmyckade fromhetstidning.

Nya indiska turer, del 3.

På vägen till Patna från Delhi passerar man städer som Kanpur, Lucknow och Allahabad utom de mer självklara Agra och Benares, men även dessa andra tre är väl värda ett omfattande besök. Lucknow kan verka skrämmande genom sin dominans av shiamuslimer, men den är faktiskt den finaste staden av de tre. I Kanpur

massakrerades engelsmännen under sepoyupproret 1857 sedan de kapitulerat mot löfte om fritt återtåg, men i Lucknow härdade de ut med en 87 dagar lång belägring innan de äntligen fick undsättning, och sedan varade belägringen tre månader till.

Vägen ut till Bodhgaya (eller Buddhagaya) från Gaya bör man begå i cykelrickshaw, så att man kan unna sig att njuta av det mycket vackra och harmoniska landskapet längs med floden med heliga berg och kloster på andra sidan. I det stora tempelkomplexet omkring själva stupan i Bodhgaya, en av buddhismens heligaste platser, hittar man trädet som Buddha fick sin förklaring under precis bakom stupan från ingången sett. Överallt blir man väl emottagen här. Jag fick nöjet att byta adress med en kollega, som lovade skicka mig aktuella artiklar om buddhismen, och hans bror organiserar resor över hela världen. (Även min nye kontakt i Simla var en reseorganisatör med en broder i Arizona, en moder i England, en syster i Simla, och så vidare. När hinduerna skaffar sig språkkunskaper och kontakter kommer deras universalitet verkligen till rätta.) Men min bästa nye vän i Bodhgaya blev en cykelrickshawförare som var analfabet. Under tio år hade han cyklat mellan Gaya och Bodhgaya och därvid lärt sig en anmärkningsvärt god engelska fastän han inte kunde skriva. Hans fru hade just fött sitt tredje barn genom kejsarsnitt, förlorat mycket blod och fått dyra blodtransfusioner - en flaska blod i Indien kostar en förmögenhet. Han hade hellre gett sitt eget blod och därvid utmattats så totalt att hans arbetsförmåga kommit i riskzonen. Han var mycket pratsam och en levande uppslagsbok beträffande allt om Bodhgaya och dess omgivning. Han insisterade på att jag skulle komma hem till honom och hans familj nästa gång jag kom till Indien, när hans fru skulle vara friskare.

Emellertid är det svårt att finna något gott att säga om järnvägsförbindelsen mellan Patna och Gaya. Tåget har bara en andra-klass-vagn, och resten är tredje klass med hårda träbänkar. När tåget kommer in på stationen är det helt ostädad och inregnat, så att, om man inte måste vada i skräp och trampa i oönskvärda slippriga föremål av oidentifierbart slag, så måste man åtminstone sitta i vatten. Sedan blir tåget så fullt, att det går fem man på tre platser. Ej heller har tåget belysning. Fastän sträckan bara är 100 km är det vanligen två timmar försenat, så att tre timmar tar fem. Trots trängseln och mörkret insisterar hela tiden månglare på att tränga sig fram genom gångarna med stearinljus och göra affärer med sina nötter och torrskaftning, te och popcorn under ihållande mässande av sina nasala försäljningsfraser. Dock är denna ingrediens i tågresan med dess håll-i-gångare med sina stearinljus kanske resans största charm. Det är svårt att tänka sig primitivare tågförhållanden. Senare fick jag veta att just denna järnvägssträcka är särskilt belastad med förekomsten av tågrånare och andra banditer.

Så sent blev tåget tillbaka till Patna att det sedan blev för sent att fara till Katmandu. Ej heller fanns det någon säng ledig på stationen. Alltså for jag till Darjeeling. Resan gick smärtfritt, och angenämt damsällskap förekom på tåget.

Fastän Simla och Darjeeling har så mycket gemensamt - läge, höjd, miljö och klimat, är även skillnaderna stora. Simla är ett lyxställe medan Darjeeling är mera mänskligt. Ej heller har Simla någon motsvarighet till Darjeelings djupt dramatiska Himalayaomgivningar med Kanjenjunga som kronan på verket, men dessa jämförelser har vi gjort förut. Personligen föredrar jag både Calcutta och Darjeeling framför Delhi och Simla.

Lika enastående som upplevelse som Darjeeling var första gången var det även andra gången. Troligen blir det även denna Indienresas höjdpunkt. När vi nu är här i Darjeeling och kan ta det lugnt och pusta ut och återhämta sig från hela Indiens smuts och vedermödor känns det lägligt att anföras det viktigaste med Simlakonferensen. Ett gemensamt manifest koms överens om av samtliga deltagare, ingen undantagen. Alla dessa ekonomiskt insatta personer från Indien, Pakistan, Iran, Kina, Hongkong, Malaysia, Thailand, Singapore och allt vad de kom från, (jag

var ju inte där och fick inte träffa en enda av dem, varför jag inte kan beskriva dem mera exakt,) som alltså var Johannes personliga kontakter och som alla, får man förmoda, var djupt kulturellt insatta, kom alltså överens om det följande: att all ekonomi och civilisation bara har en konstruktiv målsättning: kultur, vilket då i första hand är bildning, "andlig odling", religiös och historisk kunskap, språkbildning och allt som tjänar till djupare förståelse för människan individuellt och internationellt. All egennyttig ekonomi är förkastlig och dödfödd, då egoistisk spekulation måste sluta med bankrutt för de flesta. Den enda meningen med livet är samlandet, bevarandet och det konstruktiva användandet av kunskap om människan, och det inbegriper all kulturhistorisk kunskap bakåt i tiden. Egentligen borde alla människor gå i kloster eller ligga vid universitet alltid för att aldrig upphöra studera vidare och lära mera. Därmed var alla konferensdeltagare överens om att allt mekaniskt rutinarbete var omänskligt och något som mänskligheten borde befrias ifrån, (vilket redan Emile Zola ansåg på sin tid). Detta inbegriper naturligtvis inte skapande mänskligt hantverk.

Därmed borde även all politisk strävan gå ut på att först och främst understödja utbildning, skolväsen och universitet, boktryckning och kulturstöd. Bokförlag som bara trycker bestsellers för snöd vinnings skull är därmed betraktade och stämplade som kulturmissbrukare. Alla resurser som används rent kapitalistiskt för spridning av dålig litteratur (ex. pornografi), dålig musik (ex. hårdrock), dålig film (porr- och reklamfilm) och blaskpress borde i stället användas för bevarande och spridning av klassiker, uppmuntrandet av melodisk och harmonisk musik, satsandet på seriösa filmer och kulturtidskrifter. Detta ansågs som självklart av alla konferensdeltagare. Manifestets författare var Johannes Westerberg, det var författat på engelska och undertecknat av alla deltagare, och dess huvudinnehåll är här återgivet i sammandrag. Själv fann jag manifestet i sin helhet alltför tungt formulerat och belastat med upprepningar för att jag skulle kunna översätta alltsammans, ungefär som Gorbatsjovs böcker om Glasnost och Perestrojka.

forts. i nästa nummer.

(Allt är ännu inte sagt om Bodhgaya.)

Darjeeling

Det glänser silver över nejden.
Silvret tilltar ständigt över höjden.
Silvret glänser intill bländande extas.
Där ligger berget över alla andra,
högt omstrålat av serenitet och himmelskt majestät.
Och byn, som ligger i dess skugga,
som ett barn av detta skönhetsparadis,
som lever av det höga Kanjenjungas återglans;
så generös är denna livgivande strålning
att den lilla byn direkt blir alla kullars drottning.
Kanjenjunga, du är kejsaren och majestätet,
men din stad Darjeeling speglar denna suveränitet
och blir bland drottningar den nog mest åtråvärda
genom att hon stjal ens hjärta
och blott lämnar kvar den ljuvligaste nostalgi.

Rapport från Tibet (7)

14.

Ganden är kanske det skönast belägna av alla tibetanska kloster. Det ligger högt uppe strax innanför en bergkam som skyddar det, och när man tar sig upp på kammen har man en överväldigande utsikt över hela Lhasafloddalen. Klostret var ett av Tibets största och det tredje största i världen med 3300 munkar och utsattes för den kinesiska kulturrevolutionens mest våldsamma förstörelselusta. Munkar och nunnor som berövats sina kloster tvingades rasera detta kloster sten för sten och bära ner dessa klosterstenar en och en hela vägen ner i dalen. Större delen av klostret sprängdes av kineserna med dynamit. Allt som de kunde ha användning för, bjälkar, fönsterbågar, byggstenar, och allt vad klostret innehöll, tvingade de tibetanerna till att bära bort därifrån på sina ryggar ner i dalen. Klostret totalförstördes. Det har blivit en symbol för den kinesiska kulturrevolutionens yttersta förtryck och vanvett. Det återuppbyggs nu långsamt, och för närvarande finns där 480 munkar.

Därmed var vår tältturné på tio nätter till ända, och vi återkom till Lhasa. Min rums- och tältkamrat hade redan längtat tillbaka till Lhasa och till sina affärer där i flera dagar, och när vi kom tillbaka besannades hans aningar: mycket hade hänt i hans frånvaro.

Det viktigaste var att hans kollega i Lhasa hade lyckats samla de stridande parterna igen och fått dem ut just till Ganden under några dagars reträtt. Samtalen hade varit givande, och min rumskamrat hade fått en dokumentation av det hela. Så här lyder min rumskamrats egen sammanfattning av de anförda argumenten:

Slutsats av samtalen i Lhasa, Ganden och Nechung fram till den 22.7.1993

(De närvarande har tidigare presenterats i denna tidskrifts nr. 13, kap. 10.)

Mannen från Iran förklarade ur olika synvinklar islams kris i hela världen och vad som var att göra åt saken. Han hävdade för det första att Iran måste inse sina egna politiska och religiösa missgrepp alltsedan revolutionen 1979 och gå tillbaka till sakernas tillstånd som de var innan ayatollah Khomeini kallades till makten, om Iran någonsin igen skulle kunna betraktas som en nation bland nationerna. Han hävdade att denna tillbakagång till anständig status bara var möjlig om Irans hela shiaväsen fullkomligt skrotades. Å andra sidan anklagade han den icke-muslimska världen för orättvis behandling av den muslimska världen. Därvid framhöll han framför allt situationen i Bosnien och kom med mycket hårda anklagelser mot det kristna Serbien, som resten av världen lät förinta en delvis muslimsk nation utan att blinka. Han hävdade, att om Irans shiaväsen måste genomgå en fullkomlig upplösning, så måste det kommunistiska Serbien göra det också.

På frågor angående situationerna i Kurdistan, Irak, Libyen och Sudan beklagade iraniern framför allt den kurdiska situationen. Han menade, att västvärlden, genom att hålla Turkiet om ryggen och vägra tillåta kurderna en egen stat, därmed drivit kurderna till desperation och till uppkomsten av ett så olyckligt terroristiskt kommunistiskt parti som PKK, som aldrig skulle kunna föra kurdernas sak till någon seger utan bara till tragisk självdestruktivitet. Beträffande situationerna i Irak, Libyen och Sudan menade han att ingenting kunde försvara regimerna i dessa länder. Överraskande nog ville han även anförda Pakistan och Indonesien till denna oförsvarliga diktaturkategori.

Mannen från Sinkiang kom med de hårdaste anklagelserna mot Kina. Han menade att kinesernas övergrepp mot Sinkiang var värre än övergreppen mot Tibet. Kina hade använt Sinkiang som atombombslaboratorium och därvid för alltid förgiftat stora delar av landet. Han hade den största sympati och medkänsla för Tibet och tibetanernas sak och hävdade att Tibet och Sinkiang måste göra gemensam sak mot Kina, då även norra Tibet drabbats av kinesernas totala miljöförstörelse med vidsträckta förgiftade landområden och med onaturlig begränsning av de tibetanska nomadernas vandringsområden och boskapsinnehav. Han jämförde Sinkiangs och Tibets situation med de nordamerikanska indianernas, som systematiskt berövats land och rörelsefrihet och slutligen utrotats av amerikanerna. Något sådant fick inte hända i Asien men höll icke desto mindre på att hända. Han framhöll även den metodiska kinesiska inplanteringen av kineser i Sinkiang som ett led i Kinas systematiska och beräknande ersättande av folken i Sinkiang och Tibet med kineser, som inte hörde hemma i dessa trakter varken etniskt, språkligt, mentalitetsmässigt eller konstitutionsmässigt.

Mannen från Mongoliet följde samma linje och förstärkte denna med att fullkomligt understödja uigurens argument. Han hävdade att kineserna sedan fem sekler tillbaka metodiskt ansträngt sig för att behärska och undertrycka mongolerna. Han gjorde ett intressant historiskt påpekande i att belysa att kineserna själva från början etablerat sin gräns mot mongolernas land i och med byggandet av den kinesiska muren. Norr därom bodde sedan urminnes tider bara mongoler. Det borde kineserna acceptera, och de borde dra sig tillbaka från Inre Mongoliet till de gränser som de själva med sådant nit från början byggt upp.

Mannen från Manchuriet förklarade hela Manchuriets historia och använde detta som argument för sin personliga kapitulation inför Kina. Manchudynastin från Manchuriet hade behärskat hela Kina i tre århundraden och därmed infört mycket manchuriska element i Kina. Kulturblandningen hade varit naturlig, och den etniska blandningen hade blivit en följd därav. Manchuriets identitetsmässiga utplåning var inte enbart Kinas fel utan framför allt Japans. 1900-talet hade varit katastrofalt för Manchuriet och medfört så omfattande kataklysmor att han inte trodde att Manchuriet mer skulle kunna spela någon självständig roll politiskt. I dragkampen mellan västerländska, ryska, japanska, koreanska och kinesiska intressen hade det inte blivit någonting kvar åt manchurierna. Det var bara att acceptera att Manchuriet först uppslukats av Japan, och därefter hade Kina frälst det genom att sluka vad som blev över efter Japans grundliga förtäring. Den slutliga kinesiska avfallsprodukten av Manchuriet hade kineserna sedan döpt om och givit det kinesiska namnet Heilungkiang, liksom de döpt om uigurernas land Turkestan till Sinkiang, den "nya provinsen", som de använde som atombombsprovssprängningsområde.

Efter samtalen i Ganden hade dessa fyra män rest hem till sitt. Vi skulle inte få träffa dem mera medan jag, Johannes, Kim, kinesen och tibetanen var kvar i Lhasa. Vi skulle ännu fortsätta samtalen.

Barkhor och Jokhang

Man följer med strömmen. Man lämnar all världslighet bakom sig.
Det avskyvärda kinesiska Lhasa, de hemska moderna kvarteren,
de gräsliga uniformerade stenmilitärerna, allt sådant upplöses
när man slår följe med strömmen av fromma och mänskliga,
enkla och alldagliga tibetaner, som alla sugts in emot centrum,
mot stånden, mot Lhasas bakgator, mot Barkhor, mot Jokhang,
mot trängseln, mot tiggarnas högkvartersparadis, mot själva hjärtat av Lhasa.
Där sitter de alla och helst mitt i gatan: de mässande munkarna,
alla de vanskapta tiggarna, alla de fromma och trasiga pilgrimerna,
medan strömmen av vandrande sökare alltfört går vidare in emot templet.
Där möter man de allra frommaste: de som prostrerar sig.
De kastar ut sig på stenarna handlöst och reser sig åter
och slänger så ut sig igen framför ingången till det för dem allra heligaste
medan bönerna aldrig ett ögonblick upphör att rinna fram på deras läppar.
Vi inträder i portens dunkel och i detta oformligaste allra heligaste.
Det är likt Markuskyrkan i den lika sällsamma staden Venedig:
oändliga vindlingar, läktare, trappor och stegar, kapell, labrynter och osymmetri.
Man kan icke ta på detta tempels mystik och dess helighet;
allting är heligt här inne allenast av andakt och vördnad och känsla.
Hit når ingen okänslig grym automatisk kinesisk kall överhöghet.
Ockupanterna av detta land kan förstöra, men aldrig kan de komma åt
vad som gör detta land och dess andlighet så oåtkomligt för världsliga tänkesätt.

(forts. i nästa nummer.)

Göteborg den 12 januari 1994.